

Indonesië ziet toekomst in koloniaal erfgoed

DE OUDE BINNENSTAD VAN SEMARANG WORDT OOK WEL LITTLE NETHERLANDS GENOEMD.

Vervallen, vergeten en verwaarloosd: dat lijkt het lot van historische binnensteden in Indonesië. Maar daar komt verandering in. De belangstelling voor deze binnensteden neemt toe en verschillende instanties en particulieren zetten zich in om ze op te knappen. Op verzoek van de Indonesische overheid denkt de Rijkdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) mee.

HET IS AL EEN POPULAIR GEBIED, MAAR NA REVITALISATIE ZAL KOTA TUA IN JAKARTA NOG MEER BEZOEKERS TREKKEN.

Toen de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) in de 17e eeuw besloot een hoofdkwartier te bouwen aan de oevers van de Ciliwung rivier op het eiland Java, werd gekozen voor een typisch Hollands model: een grachtenstad met rechte straten en bakstenen huizen. Dit oude Batavia was

het centrum van een handelsnetwerk dat een groot deel van Azië bestreek. Toen Nederlands-Indië een kolonie werd in de 19e eeuw, is landinwaarts een nieuw bestuurscentrum gebouwd met een ruime stadsaanleg. Fraaie witgepleisterde klassieke gebouwen, begin 20e eeuw aangevuld met een tropische vorm van art-deco, bepaalden het stadsbeeld. In die tijd werd Batavia ook wel de

tauratie van een enkel pand. Kota Tua – oude stad in het Indonesisch en het gebied dat het oude Batavia betreft – bleef een relict uit het verleden. Overstromingen, watervervuiling, verkeersopstoppingen en gebrek aan economische activiteit maken het allesbehalve tot een aantrekkelijk gebied.

Elders

Wat voor Jakarta geldt, geldt voor veel andere Indonesische binnensteden, zoals Semarang, Surabaya, Medan en Padang. Alleen in Yogyakarta speelt dit minder omdat de oude kraton, de binnenstad met het paleis van de Sultan, redelijk goed onderhouden is.

Als centrum van Javaanse cultuur is Yogyakarta een internationale toeristische trekpleister. Toch staan ook in 'Yogya' oude (koloniale) gebouwen leeg en vormen vooral aardbevingen een grote bedreiging. In Semarang is de situatie weer wel vergelijkbaar met Jakarta. Semarang was ooit een handelscentrum voor de suikerindustrie in het binnenland. Omdat het stadshart vol staat met panden uit de koloniale periode wordt het ook wel 'Little Netherlands' genoemd. Als geheel ligt het er vervallen bij. Bovendien zijn er geregeld overstromingen.

Het is nu moeilijk voor te stellen, maar zo'n vijftig jaar geleden waren veel binnensteden in Nederland net zo verwaarloosd. Dankzij de inzet van de overheid en particuliere organisaties zijn onze binnensteden tegenwoordig goed onderhouden, levendige gebieden. Zonder publiek-private samenwerking, waarbij de overheid en de particuliere sector samen optrokken, was dit niet mogelijk geweest. De werk-

BATAVIA IN DE 17E EEUW. DIT DEEL VAN DE STAD WORDT TEGENWOORDIG KOTA TUA (OUDE STAD) GENOEMD. BRON: COLLECTIE MARITIEM MUSEUM ROTTERDAM.

'koningin van het oosten' genoemd. Tegenwoordig is Jakarta een van de grootste steden ter wereld en een bruisende dynamische metropool. De economie van Indonesië zit al jaren in de lift en moderne wolkenkrabbers en shopping malls schieten als paddenstoelen uit de grond. Het oude Batavia uit de 17e eeuw werd min of meer aan zijn lot overgelaten. Sinds de jaren zeventig zijn er verschillende initiatieven geweest om het te behouden, maar het bleef veelal bij res-

wijze van Stadsherstel – een organisatie die panden koopt, opknapt en verhuurt – heeft daar veel aan bij gedragen. Ook anno 2016 is deze samenwerking vaak onontbeerlijk om behoud en herbestemming van cultureel erfgoed van de grond te tillen. In Indonesië staat die samenwerking echter nog in de kinderschoenen.

Vrijwilligers

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Stadsherstel Amsterdam is een paar jaar geleden gevraagd meer over de Nederlandse praktijk te vertellen. Dat heeft geresulteerd in een aantal workshops en werkbezoeken. De vraag uit Indonesië kwam niet uit de lucht vallen. Volgens Hasti Tarekat van de Indonesian Heritage Trust heeft de lokale aandacht voor het gebouwde en dus ook het koloniale erfgoed de laatste jaren een vlucht genomen. “Vooral onder de opkomende middenklasse. Bijna iedere stad heeft een eigen particuliere stichting met enthousiaste en vaak jonge vrijwilligers die zich inzetten voor erfgoed”, aldus Tarekat.

Overkoepelend zijn deze stichtingen verenigd in de Indonesian Heritage Trust, een particuliere organisatie die op landelijke schaal opereert.

Maar ook lokale overheden timmeren aan de weg. Menig gebouw is inmiddels beschermd als monument en het centrum als stadsgezicht. Plaatselijke overheden stellen steeds meer budget voor erfgoedzorg beschikbaar en zijn verenigd in een landelijk netwerk van erfgoedsteden, waarvan meer dan 50 Indonesische steden lid zijn. De nationale overheid heeft een programma om deze steden te ondersteunen met bijvoor-

beeld trainingen. “Aan plannen om de oude binnensteden op te knappen bestaat geen gebrek. Het komt er nu op aan een aanpak te ontwikkelen die de uitvoering op weg helpt, zodat de oude binnensteden weer toekomst krijgen. Daarom zijn we zeer benieuwd naar de ervaringen in Nederland”, zegt Punto Wijayanto, als coördinator van een aantal ministeries betrokken bij het programma van de landelijke overheid.

Ondernemers

Wat opvalt is dat bevlogen ondernemers in Indonesië sinds kort de historische binnensteden en het koloniale erfgoed hebben ontdekt. Zij maken op het ogenblik het grootste verschil.

Nasir Tamara kocht in Kotagede, een historische wijk in Yogyakarta, een traditioneel Javaans huis dat nagenoeg verwoest was door een aardbeving. Hij redde het van de sloop en wil er nu een cultureel centrum van maken. Jenny Kalalo Megaradjasa van restaurant Toko Oen - gespecialiseerd in de Nederlands-Indonesische keuken - in Semarang is de inspirator achter een groot jaarlijks erfgoedfestival. Daarmee hoopt zij niet alleen iets te betekenen voor de gemeenschap, maar bovenal de overheid te stimuleren actie te ondernemen om de binnenstad van Semarang op te knappen.

Oude namen keren terug

Eko Kartikawati en Sardi Rusito kochten zelf een pand in het oude stadshart van Semarang en maakten er een café van met een antiek galerij met spullen uit de koloniale tijd. Het duo vat mooi samen wat er verwacht wordt van de overheid: “We willen geen geld, maar wel dat wateroverlast

IN YOGYAKARTA WORDEN DEZE KOLONIALE PANDEN GOED ONDERHOUDEN.

INTERIEUR VAN HET ONLANGS GEOPENDE TEKODEKO KOFFIEHUIS IN SEMARANG (FOTO ULRICH MALISIUS).

wordt aangepakt, er goede verlichting is, veiligheid op straat en ondersteuning bij promotie tijdens festivals". Ondanks de problemen blijven investeerders hoopvol. Tegenover de oude kerk in Semarang heeft een grote restaurantketen het oude gerechtsgebouw omgebouwd tot sfeervol visrestaurant. Verder is onlangs een ander pand opgeknapt, het Spiegel-gebouw. Het is nu een hip café met de naam Tekodeko Koffiehuys. Het was misschien lange tijd ondenkbaar, maar Nederlandse namen en woorden keren steeds meer terug in het straatbeeld van Semarang.

Nog sterker

In Jakarta is deze ontwikkeling nog sterker te zien. Tot voor kort waren het Jakarta History Museum, het Wayang Museum en Café Batavia nagenoeg de enige trekpleisters in de oude binnenstad. Het aanbod is sinds twee jaar aanzienlijk uitgebreid. Particuliere ondernemers zien potentie in het gebied, vooral de horeca. Tania Siregar investeerde in een oud pakhuis in het oude Batavia en runt daar nu Café Historia. Studenten van de kunstacademie richtten haar café in en lieten zich inspireren door het koloniale verleden van de stad. Aan de muur hangen potten met specerijen die de VOC er ooit toe bracht zich te vestigen in de Indonesische archipel. Op de menukaart staan zelfs gerechten uit de zogenoemde Betawi (Indonesisch voor Batavia) keuken, een mengeling van Europese en Aziatische invloeden.

Nieuwe toekomst

Toch moet er nog veel gebeuren wil deze trend op lange termijn duurzaam zijn. Dat is niet eenvoudig. Het verkeer blijft

toenemen en eist zijn tol wat leefbaarheid betreft. Projecten om vervuiling en wateroverlast op te lossen zijn in gang gezet, maar vereisen stevige ingrepen die niet in een korte periode te verwezenlijken zijn. Dit speelt in Jakarta en in Semarang. Daarnaast is het voor overheden lastig iets te bereiken omdat het eigendom in de binnensteden versnipperd is over een groot aantal particuliere eigenaren. Nederlandse voorbeelden zoals de werkwijze van Stadsbestuur Amsterdam komen dan goed van pas.

Jakarta

In Jakarta is inmiddels iets vergelijkbaars opgezet. Daar is door grote bedrijven een consortium opgericht om Kota Tua op te knappen. Dit consortium - Jakarta Old Town Revitalization Corporation (JOTRC) - werkt nauw samen met de overheid.

Met ongekennde snelheid wordt in het oude Batavia het ene na het andere pand onder handen genomen. Kunst, cultuur en creatieve industrie geven het gebied een nieuw leven. Het is een populaire bestemming voor dagjesmensen. Behoud van het koloniale erfgoed wordt ook nagestreefd vanwege educatie: het is beter te leren van het verleden dan het weg te gooien, is de gedachte van JOTRC. Er worden dan ook veel festivals en tentoonstellingen georganiseerd en voorzieningen tot stand gebracht om bezoekers te bedienen. Net als Semarang wordt het oude Batavia dus geleidelijk opgeknapt. Punto Wijayanto is met deze ontwikkeling erg tevreden. "Hopelijk zetten deze steden de toon voor de rest van het land en krijgen de oude binnensteden meer betekenis in het moderne Indonesië van nu".